

ADY ENDRE
VÁROSI KÖNYVTÁR

BAJA

Baja város közkönyvtára abban a nemes arányokkal megépített későklasszicista épületben kapott helyet 1985-ben, amelyet a bajai zsidóság Frey Lajos budapesti építésszel terveztetett az 1840-es évek elején. Korábban is állt egy imaház, de a várost sújtó hatalmas tűzvészben leégett. Ekkor már virágzó, mintegy kétezres lélekszámú közösség élt a városban és környékén, adományaikból 1845-re el is készült az új épület. Átadásakor első alkalommal avattak Magyarországon magyar nyelvű beszéddel zsinagógát.

A zsinagóga tájolása nem a vallási előírásokhoz, hanem az utca építési vonalához igazodott. Hosszabbik oldalával van az utcafronton, középpött a kijárati ajtóval. Fölötte lapos timpanonban a felirat magyarul: "Egyedül az Istennek". A kert felőli főhomlokzatát - amelyhez hat lépcsőfok vezet fel - kettős előcsarnok teszi ünnepélyessé. Az oszlopos bejárat felett szintén timpanon látható, rajta héber betűs felirat, jelentése: "Nem más ez, mint Isten háza és ez az ég kapuja."

Az előcsarnokból eredetileg három bejárat nyílt, az átalakítás során kettőt megszüntettek, és belül alakítottak ki feljárót az emeletre.

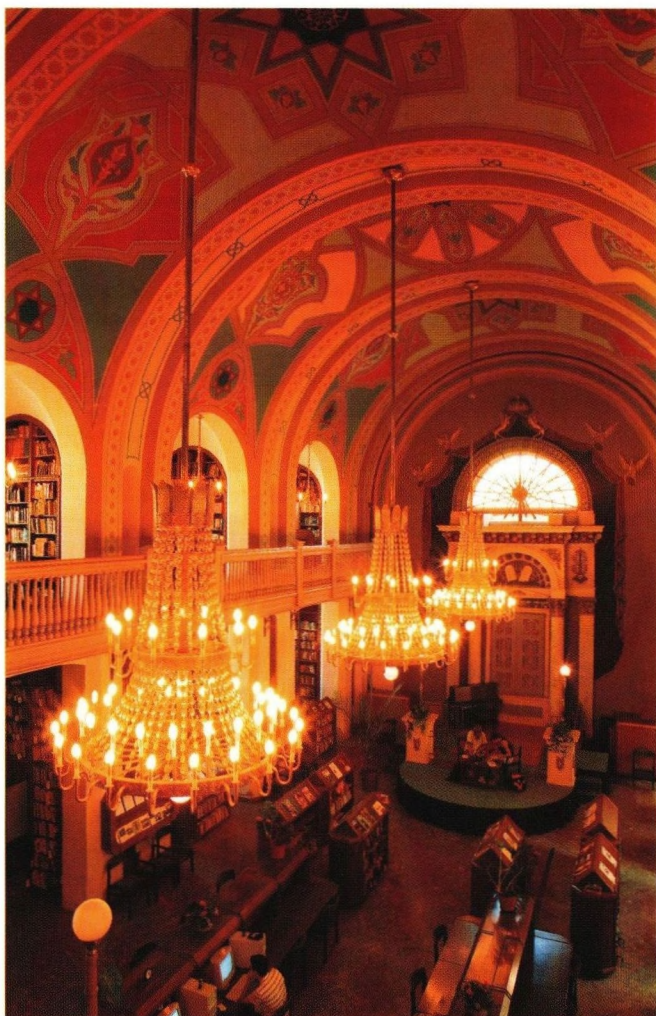
Az épületbe belépő egy vörös márvány kézmosó mellett és egy kisebb karzat alatt érkezik a főhajóba. (Ezt a karzatos később, az új rítusnak eleget téve készítették, hogy rajta orgonát helyezzenek el, ill. a kórusnak itt biztosítottak helyet.) A zsinagóga belső terét jobbról és balról kettős pillérek három hajósra osztják, tetején csehsüveges boltozatrendszer nyugszik, melynek ornamentikája igényes és anyagilag tehető megrendelő-közösségre vall. A főhajó ellenkező végén látható a frigszekrény, melyet klasszicista építmény foglal magába. Frízének felirata magyarul: "Az Örökkévalót mindig magam előtt tartottam." Benne kézzel írott tóra tekercsek és eredeti vallási kegytárgyak találhatók.

A hajdan virágzó közösség, - mely a bírói intézmény megszűnése után a város első polgármesterét, de egy időben a berlini és a müncheni főrabbit is adta a II. világháború alatt gyakorlatilag megszűnt. Ennek egyik oka a koncentrációs táborokba hurcolás, másrészt pedig a külföldre távozás. Az 1970-es évek elején már az épület fenntartását sem tudták biztosítani, ezért felajánlotta a hitközség a városnak megvételre, ezért az évtized végén a város megvásárolta a zsinagógát, s az eredeti állapotát messzemenően szem előtt tartva könyvtárrá alakította.

1982-ben kezdtek hozzá a felújítási munkákhoz. Az épület átadására 1985. október 22-én került sor. A feladat megoldását nem kevés elismerés illette: az építészek és közreműködők több kitüntetést is elnyertek, a tervező Tornai Endre, Ybl-díjat kapott.

A háború borzalmaival túlélők a kert bejáratával szemben lévő szögletében 1947-ben megépítették a mártírok emlékfalát, melynek márványtábláin több mint 1000 elhurcolt bajai zsidó neve szerepel. Minden évben, május utolsó vasárnapján gyász-istentiszteletet tartanak, így hajtva fejet a hajdan virágzó közösség emléke előtt, s osztozva a megmaradtak fájdalmában.

Baján a II. világháború előtt számos kisebb könyvtár működött. A soknemzetiségű, sokvallású város gyarapodó

polgárságának igényeit kiszolgáló könyvtárak csak kis közösségek igényeire szerveződtek.

Állományukat 1945 után a bajai Türr István Múzeum könyvtárába olvasztották. Szépszámú művel rendelkeztek az olvasóegyletek, egyházi-, főúri gyűjtemények, a Kaszinó, a Legényegylet, az Ipartestület is. Értékes állományuk a 40-es évek derekán ebek harmincadjára került.

1950-re létrejött az első, városi közkönyvtár, intézményünk elődje. Ide került a bajai ferencesek kolostori könyvtárának egy töredéke, kiegészítve a Zichy, iktári Bethlen és Hadik-Barkóczy grófok könyvtárainak hagyatékával. Így régi könyvek tekintetében a legjelentősebb magyar kistelepülési könyvtári gyűjteményt képezi. Különlegességei között 3 ősnymtatvány, 246 db antikva és számos unicalis példány található.

Könyvtárunk közel 200.000 dokumentummal és a kor követelményeivel lépést tartó szolgáltatásaival Baja város és környéke információs központja.

In 1985 the public library of Baja was placed in a building of noble proportions built in late classical style. The building was designed by Lajos Frey, a Budapest architect, who was commissioned by the Jews of Baja at the beginning of the 1840s. There had been a prayer house before but it burned down in the great fire of the town. Already at this time there lived a prospering Jewish community of about 2000 people in the town. The building was completed as soon as 1845 from their donations. Its opening ceremony was the first time in Hungary when a synagogue was inaugurated by a speech in Hungarian.

The siting of the building did not follow religious regulations but the line of the street. Its longer side looks at the street with the exit door in the middle. There is a flat tympanum with the inscription: To God alone. A six step staircase leads to the main front overlooking the garden. It is made more solemn by the double vestibule. Above the pillared vestibule there is another tympanum with the Hebrew inscription saying: „This is nothing else but the house of God and the gate of heaven”.

Originally three entrances opened from the vestibule but two of them were eliminated during the conversion and access to the upper floor was constructed inside the building.

The visitor entering the building passes a marble water basin and arrives into the nave under a small loft. (This loft, suiting the new rite, was added later to provide room for the organ and the choir.) The interior of the synagogue is divided into three aisles by the double pillars on the left and right crowned by the Bohemian vaulting with ornamentation that suggests a demanding and wealthy community of customers. At the opposite end of the nave the ark of the covenant can be seen placed in a classical structure. The inscription on the frieze says: I have always held the Eternal One before me. Handwritten torah scrolls and original objects of religious devotion can be seen inside.

The once prospering community which after the abolishment of the judicial institution provided the town's first mayor and for a while the high rabbi of Berlin and Munich was practically eliminated during World War II. The two main reasons for this were the deportation to concentration camps

and the flight abroad. At the end of the 1970s the community couldn't even maintain the building so it was offered to the town for purchase. At the end of the decade the town bought the synagogue and, strictly observing its original state, had it converted into a library.

The renovation works commenced in 1982. The opening of the building took place on 22nd October, 1985. The quality of the work carried out was highly praised: the builders and other contributors received several awards while the architect, Endre Tomai, was given the Ybl prize.

Those who survived the horrors of the war set up the memorial wall of the martyrs in the corner of the garden opposite the entrance. Its marble panels bear the names of over 1000 deported Baja Jews. Every year, on the last Sunday of May, a black mass is held here thus paying tribute to the memory of the once prospering community and sharing the pain of the survivors.

Before World War II several smaller libraries operated in Baja. These libraries were set up to serve the needs of smaller communities of the thriving citizenry in this multinational and religiously varied town. Their stock was added to the library of the István Türr Museum. The reading societies, the parochial and aristocratic collections, the Casino, the Bachelors Society and the Chamber of Industry also possessed a large number of books. Their valuable collections were wasted away in the mid 40s.

By 1950 the first municipal public library, the predecessor of our institution, was established. A part of the grey friars monastic library - completed with the legacy of the counts of Zichy, Bethlen of Iktár and Hadik-Barkóczy - was also placed here. Thus, with regard to ancient books, the collection is the most significant one among small town libraries. Its peculiarities include 3 incunabula, 246 antiquarian books and several unique copies.

Our library, with its nearly 200 000 documents and its up-to-date services, is the information centre of Baja and the region.

Die öffentliche Bibliothek der Stadt Baja bekam Platz 1985 in jenem, mit edlen Verhältnissen erbauten, spätklassizistischen Gebäude, das die jüdische Bevölkerung von Baja mit dem budapester Architekten Lajos Frey den Plan entwerfen ließ am Anfang der 1840-er Jahren. Auch früher stand ein Betshaus, das aber in dem riesigen, die ganze Stadt betreffenden Feuerbrand abbrannte. Zu dieser Zeit lebte hier schon eine blühende Gemeinde von etwa 2000 Seelen, von ihren Spenden wurde das neue Gebäude 1845 fertig. Die Übergabe dieses Gebäudes war in Ungarn die erste Weihe einer Synagoge in ungarischer Sprache.

Die Lage der Synagoge entspricht nicht der religiösen Vorschriften, sondern der Baulinie der Straße. Die längere Seite befindet sich auf der Straßenfront, in der Mitte mit einem Ausgang.. Darüber auf dem flachen Giebelfeld die Inschrift in ungarischer Sprache: „Allein für Gott“. Die Fassade von der Gartenseite zu der sechs Stufen führen macht die doppelte Vorhalle feierlich. Über dem säulenverzierten Eingang befindet sich auch ein Giebelfeld, worauf eine Inschrift mit hebräischen Buchstaben zu lesen ist. Ihre Bedeutung: „Das ist nicht anders als Gottes Haus und das ist das Tor des Himmels“.

Ursprünglich öffneten sich drei Eingänge aus der Vorhalle, aber im Laufe des Umbaus wurden zwei davon endgültig abgeschafft und der Aufgang auf das Obergeschoss wurde innerhalb des Gebäudes ausgestaltet.

Der Weg ins Hauptschiff führt neben einem Becken aus rotem Marmor, der zum Händewaschen diente, und unter einer kleineren Empore. (Diese Empore wurde später dem neuen Ritus entsprechend gebaut um darauf eine Orgel aufzustellen, bzw. hier wurde dem Chor Platz gesichert.) Den inneren Raum der Synagoge teilen Pfeiler von rechts und links in drei Schiffe, oben ruht Kappengewölbe, dessen Ornamentik auf eine anspruchsvolle, und finanziell wohlhabende Besteller-Gemeinde hindeutet. Im entgegengesetzten Ende des Hauptschiffes ist ein klassizistischer Bau zu finden, der die Bundeslade enthält. Die hebräische Inschrift seines Frieses bedeutet: „Ich habe das Ewige immer vor Augen gehalten“. In der Bundeslade sind handgeschriebene Spulen der Thora und originelle, religiöse Devotionalien zu finden.

Die ehemals blühende Gemeinde - die nach der Abschaffung des richterischen Instituts den Bürgermeister von Baja, aber gleichzeitig den münchener und berliner Oberrabbiner gegeben hat hat sich praktisch nach dem II. Weltkrieg aufgelöst. Zum Teil infolge ihrer Wegschleppung in die Konzentrationslager, zum Teil auf Grund ihres Abganges ins Ausland. Anfang der 1970-er Jahren konnte man nicht einmal die Erhaltung des Gebäudes finanzieren, deshalb bot es die Glaubensgemeinde der Stadt zum Kauf an. Ende der 1970-er Jahren kaufte die Stadt die Synagoge, und ließ sie zu Bibliothek umbauen indem sie ihren ursprünglichen Zustand weitgehend in Betracht gezogen hat.

1982 hat man mit der Erneuerung angefangen. Am 22. Oktober 1985 kam es zur Übergabe des Gebäudes. Die Lösung der Aufgabe wurde mit Anerkennung belohnt: die Architekten und die Mitarbeiter haben mehrere Auszeichnungen gewonnen, der Konstrukteur Endre Tornai hat den Ybl-Preis erhalten.

Die die Greuel des Krieges Überlebenden haben im Winkel gegenüber dem Gartentor die Gedenkmauer der Märtyrer erbaut auf deren Marmortafeln mehr als 1000 Namen von verschleppten Juden stehen. Jedes Jahr am letzten Sonntag des Monats Mai halten sie einen Trauergottesdienst indem sie den Kopf vor dem Andenken der ehemals blühenden Gemeinde neigen, und an dem Schmerz der Hinterbliebenen Anteil nehmen.

Vor dem II. Weltkrieg funktionierten mehrere kleinere Bibliothek in Baja. Die die Ansprüche des zunehmenden Bürgertums bedienenden Bibliothek der vielsprachigen Stadt mit vielen Religionen waren auf die Ansprüche der kleineren Gemeinden eingerichtet.

Ihr Bestand wurde nach 1945 in die Bibliothek des Türr István Museums eingeschmolzen. Die Lesevereine, die kirchlichen und aristokratischen Sammlungen, das Kasino, der Gesellenverein und auch die Gewerbekorporation verfügten über zahlreiche Werke. Ihr wertvoller Bestand ging in der Mitte der 40-er Jahren vor die Hunde.

1950 kam die erste städtische öffentliche Bibliothek Vorgänger unseres jetzigen Instituts zustande. Ein Bruchteil der bajaer Klosterbibliothek der Franziskaner ergänzt mit der gräflichen Bibliotheken der Zichy, Bethlen und Hadik-Barkóczy Familien sind auch hergekommen. So ist unsere Bibliothek in Hinsicht der alten Bücher die bedeutendste Sammlung der ungarischen Kleinsiedlungen. Unter ihren Besonderheiten sind 3 Erstlingdrucke, 246 Antiquen und zahlreiche unikale Exemplare zu finden.

Mit ihren beinahe 200.000 Dokumenten und modernen Dienstleistungen ist unser Bibliothek das Informationszentrum der Stadt Baja und der Umgebung.

Támogatók:

Baja Város Önkormányzata

Baja, Szentháromság tér 1.
Tel.: 06-79/527-000
www.bajavaros.hu

Belvárosi Pizzéria

Baja, Eötvös (Sétáló) u. 3.
Tel.: 06-79/427-000

Duna Wellness Szálloda***

6500 Baja, Szentháromság tér 6.
Tel./Fax: 06-79/323-224, 06-79/323-777
E-mail: hotel-duna@baja.hu
<http://www.hotelduna.hu>

Emitel Zrt.

Ingyenes hívószám: 1277
www.emitel.hu

Galéria Cukrászda

Baja, Eötvös (Sétáló) u. 4.

King Arthur Kávézó

Baja, Telcs E u. 11.
Tel.: 06-79/420-669

Magyar Étterem

Baja, Batthyány u. 13.
Tel.: 06-70/372-83-64

Marcipán Édességbolt

Baja, Türr I. u. 1.
Tel.: 06-79/424-586

Pump Károly

Serrano Saloon

Baja, Halászpárt, A épület
www.serranosaloon.hu
Asztalfoglalás: 06-79/421-909

Bajapress Nyomda

Baja, Nagy István u. 41.
Tel.: 06-79/322-241 Fax: 06-79/326-393
Email: bajapress@baja.hu
www.bajapress.hu

A képeket Pump Károly fotóművész készítette

Ady Endre Városi Könyvtár

Baja, Telcs E. u. 12.
Tel.: 06-79/322-741, 06-79/325-216
Email: aevk@mail.c3.hu
www.baja-aevk.hu